

руските дипломати и излишни надежди у френските за развитие на униатското движение.

Българският възрожденец отделя известно внимание и върху политиката, провеждана от великите сили по Източния въпрос. Главният удар на западните държави, отбелязва той, е насочен срещу Русия, и в острото противоборство между тях турското провितелство успява да маневрира и да извлича максимална полза, докато християнските народи остават забравени и пренебрегвани. Западната преса, недобре информирана и недоброжелателна, вижда в националните борби на българите само "руски рубли" и "московски интриги", но това няма да излекува "болния", нито ще премахне "злините на един нещастен народ".

Обрисувал в основни линии положението на българския народ и доказал законността на неговите искания, в последната част от своето изложение М. Балабанов търси отговор и на въпроса за евентуалните мерки, които могат реално да променят съществуващата ситуация. И сякаш в задочен спор с представителите на революционното крило на българското освободително движение той задава риторичния въпрос: "Винаги ли е необходимо да се пролива кръв, за да извоюва човек провото си да живее в цивилизовано общество? Човешката мъдрост, историята, прогресът, науката, политиката не могат ли да помогнат на злочастните народи, поне да бъде съхранен животът на хората?" Революционният изход според автора е невъзможен благодарение и на "рафинираната дипломация" на западните сили, която обрича на неуспех всеки въоръжен опит за освобождение. Но въпреки това той е оптимист за бъдещето. "Естественото развитие на нещата не може да бъде спряно. - отбелязва той - По един или друг начин - с протести или със сила тези народи твърде често ще смущават спокойствието на дипломатите дотогава, докато не се промени коренно тяхното социално положение." И за да бъдат избегнати всякакви усложнения, в бъдеще предлага: "Или да се предостави на страната /на България - б.м. Пл.Б./ една малко или много ограничена независимост по подобие на унгарската в пределите на Австрия; или това, което е по-лесно, - да ѝ се предостави една административна и юридическа автономия." Това е и най-радикалният начин, с помощта на който Западът ще пресече руските аспирации, ще привърже християнските народи към империята на султаните, ще запази равновесието на силите и ще предотврати избухването на нова европейска война.²⁹

Издадена анонимно, с която е гарантирана относителната свобода на изказа, брошурата дава ясна представа за обществено-политическите възгледи на Балабанов. Чрез нея той категорично заявява своите либерални политически убеждения. За него революцията е неприемлива не само по тактически, но и по чисто хуманни съображения. Тя е непременно свързана с проливането на кръв, с материални и човешки загуби, което съвременната цивилизация е отхвърлила като нечовешко и варварско средство. Независимо от своите несъгласия с революционерите Балабанов не си позволява упреци по техни адрес. Напротив, държи да подчертае, че ако протестът им не бъде чул, българите ще потърсят правата си "със сила".

Пак по хуманни и национални съображения за него е непостижимо и съществу-